

ROMANIAN IDENTITY BETWEEN PRIDE AND PREJUDICE

Loredana Nicoleta Ilie

Lecturer, PhD, Petroleum-Gas University of Ploiești

Abstract: The paper points out the difference between the Romanians' image of themselves in relation to the Other and the image that the Other has formed about the Romanians, as Strangers. Romanians' auto-images reflect either an exaggerated sense of unrealistic pride or a bitter assertion of marginality, inferiority or „nothingness”, while their hetero-images still do not differ much from the ones that their ancestors had of the Other. The selection of imagotypical texts gave priority to those written by I.L.Caragiale, E.M. Cioran and Matei Vișniec whose selfimposed exile conferred them the special status of being partly assimilated by the Other, becoming thus, insiders and outsiders at the same time. Stereotypes and prejudices also dominate the perception of Romanians by Others, although in the contemporary context of globalization it is easier to counteract them.

Keywords: auto-image, hetero-image, identity, patriotism, ethnocentrism

Caleidoscopul fascinează. Descoperi cu uimire cât de mult se schimbă decorul printr-o simplă rotire de perspectivă. Aceleași componente scrutate strălucesc sau devin obscure în funcție de raportul dintre lumină și oglinda care o reflectă. Studiul imagologic centrat pe identitatea românească amintește de manevrarea unui astfel de dispozitiv optic prin care se poate descoperi multitudinea de imagini divergente generate de complexul de factori care influențează producerea de instantanee textuale, supuse apoi multiplicării prin variate interpretări cauzate de subiectivitatea receptării.

Dintre aceste infinite *auto* și *hetero-imagini* sunt reținute cele create de textele literare ai căror autori clasici și contemporani pot fi considerați purtători de cuvânt ai caracterului național pentru că au fost validați prin universalitatea și perenitatea operei lor. O constelație de astfel de texte viabile oferă albumul de imagini în care profilul românilor este captat din numeroase unghiuri. Răsfoindu-l, descoperim nu doar imaginea surprinsă de acești scriitori, ci și pe cea a românilor despre ei înșiși, a românilor despre străini și a acestora despre români.

În ceea ce privește primul tip de imagini, selecția noastră pune în lumină două atitudini corespunzătoare percepției subiective a trăsăturilor definatorii ale românilor: idealizarea și denigrarea. Reflectarea parțială a realității și tendința de a o judeca explică nașterea prejudecăților responsabile de crearea unor imagini eronate în care obiectul analizat apare fie idilizat, fie ponegrit¹. „Spațiul mioritic” este deopotrivă „o gură de rai”, o vatră străveche, sacră, încărcată de spiritualitate, dar și un „loc al pierzaniei”, populat de o „lume-lume” teratologică, a cărei indolență ancestrală explică rușinosul vid cultural de un mileniu și menținerea la periferia istoriei și a civilizației.

¹Manfred Beller, *Perception, Image, Imagology*, în *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representations of National Characters, A Critical Survey*, edited by Manfred Beller, Joep Leerssen, Rodopi, Amsterdam- New York, 2007, p. 5.

În mod inevitabil, aceste particulare raportări ale scriitorilor la națiunea din care fac parte, incită discuții legate de patriotismul lor. Eroarea de a echivala aceste imagini-„etnotip”, reprezentative ale convențiilor literare² cu reflectarea directă a națiunii însăși, dar și acceptarea tacită a definiției „esențialiste” a nepatriotismului drept îndrăzneala eretică de a-i defăima pe români, precum și confundarea patriotismului cu versiunea sa patriotardă³, explică reacțiile de opoziție stărnite împotriva unor scriitori precum I.L. Caragiale, Emil Cioran, Andrei Pleșu care nu vor adopta slugarnic o atitudine de evlavie față de țară și vor îndrăzni să prezinte acele aspecte care o pun într-o lumină nefavorabilă.

Datorită prestigiului de care se bucură textul literar validat estetic în timp, imaginile diseminate de către acești autori cu vocația „oftalmoftologică”⁴ de investigare lucidă, fără sentimentalisme a unei „Românii fără fard”, sunt mult mai durabile decât cele produse de literatura de circumstanță, de valoare literară discutabilă, diseminate până la ridicol în perioada comunistă și chiar și mulți ani după revoluția din 1989, în paginile manualelor de literatură care continuau să întrețină miturile justificative ale mândriei de a fi român, prin intermediul poeziilor lui G. Coșbuc sau ale eseurilor patriotice ale lui Alecu Russo⁵.

În mod paradoxal, I.L. Caragiale, întâmpinat cu reticență de publicul anonim refractar la propria-i imagine captată anamorfotic în oglinda comediilor sale, acuzat de „nepatriotism” chiar de la înălțimea forului academic pentru că și-a permis să înfățișeze exclusiv elementele negative ale societății, este încă autorul care a impus una dintre cele mai viabile imagini nu doar a societății burgheze române de la sfârșitul secolului al XIX-lea ci și a românismului dintotdeauna. Este adevărat că imaginea surprinsă este una negativă, situată la polul opus celei prefigurate în textele idilice ale sămănătoriștilor și în cele militante ale poporaniștilor, pentru care adevăratul exponent al identității noastre este țăranul român robust, cu sănătate fizică și morală, cu bucurie de a trăi în bună înțelegere cu ceilalți. În mai toată opera dramatică a lui Caragiale însă, precum și în *Momente* se identifică, dimpotrivă, portretul românului citadin flecar, superficial, orgolios, patriotard, xenofob. Mitică, Farfuridi, Cațavencu, „moftangii”, „românii verzi” etc. sunt deopotrivă mărci inconfundabile ale caragialismului și ale profilului psihologic al românului.

Perpetuarea fatalistă a stării de tranziție surprinsă memorabil în comediile și schițele sale poate fi una dintre explicații pentru trănicia portretului colectiv stilizat de geniu caragalian prin esențializarea de maximă fidelitate realistă a notelor definitorii imuabile ale concetățenilor săi. În plus, din perspectivă imagologică, I. L. Caragiale constituie un caz aparte. Etichetat de N. Davidescu, cel mai aprig detractor al său, drept „ultimul ocupant fanariot”⁶ și blamat de „inaderență la spiritul românesc”⁷, din cauza originii străine invocate uneori cu nereținută ostentație de către el însuși, Caragiale este *străinul* aflat în același timp aproape și departe⁸, care poate să observe cu imparțialitate și claritate, cu un ochi mai proaspăt și mai ager ceea ce ține de

² „Ethnotypes (i.e. stereotypical characterizations attributed to ethnicities or nationalities, national images or commonplaces) take shape in a discursive and rhetorical environment; they are representative of literary discursive conventions, not of social realities.” (Manfred Beller, Joep Leerssen, *Foreword*, în *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representations of National Characters, A Critical Survey*, ed. cit., p. XIV)

³ Loredana Ilie, *Great Romanian "Non-Patriots"*, în *Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiesti*, vol. LX, No. 2A/2008, p. 124.

⁴ Vasile Gogea, *Oftalmoftologia sau ochelarii lui Nenea Iancu*, Editura “Grinta”, Cluj-Napoca, 2002.

⁵ V. Arleen Ionescu, *Globalizing Mentalities in 21st Century Romania*, în *Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiesti*, vol. LXIII, No 3/2010, pp. 239-248.

⁶ N. Davidescu, *Caragiale cel din urmă ocupant fanariot, sau inaderența lui la spiritual românesc*, în “Cuvântul liber”, 3 august 1935.

⁷ *Ibidem*.

⁸ Așa cum remarca încă din 1905 Simmer în *Digresiune despre străin*, comentat de Marc Guillaume în *Spectralitatea ca eliziune a altului*, apărut în Baudrillard, J., Guillaume, M., *Figuri ale alterității*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.

specificul național. Valabilitatea mărturiei etnografice caragialiene, a complexului de *auto-stereotipuri* pe care le demască, poate să reiasă, paradoxal, chiar din argumentul capital al tezei lui N. Davidescu, pentru care autorul *Momentelor* a rămas „... un inteligent călător străin care, în trecere prin spiritul și prin peisajul românesc, a avut darul și norocul să găsească note caracteristice”⁹. Contemplarea lucidă, distanțarea critică față de „chestiunile arzătoare la ordinea zilei” prin zeflemeaua usturătoare, satira mușcătoare sau ironia insidioasă, ar fi explicabile astfel, în cazul lui Caragiale, prin înstrăinarea inerentă și (auto)impusă de climatul social, politic și moral „daco-român”. Pe de altă parte însă, apartenența lui Caragiale la neamul despre care scrie îi este subliniată pe ton dojenitor de Dimitrie A. Sturdza atunci când, în motivația de respingere a premierii academice a *Momentelor*, insistă asupra păcatului de căpetenie al autorului *român* care nu are dreptul „să-și bată joc de națiunea sa”¹⁰, spre deosebire de „unii străini răuvoitori”, precum Mite Kremnitz sau Brociner, care „pot scrie ce vor despre societatea românească”.

Asimilat în și mai mare măsură, prin exilul voluntar și deznădăcinarea autoimpusă, cu *străinul* care îi defăimează pe români¹¹, Emil Cioran exhibă aceeași dramă a dublei identități în raport cu propria sa patrie, același paradoxal statut de înstrăinat în propria țară. Zeflemelei și ironiei caragialiene, considerate „iresponsabile” de Petre Pandrea și C. Noica¹², Cioran îi preferă reproșul direct, diatriba caustică, deși acuzația de inerție istorică, de adamism cultural¹³, reiese cu claritate și din disprețul abia camuflat al lui Nenea Iancu, scrutând cu aparentă imparțialitate „lumea-lume” care se complăce într-o existență de bâlci continuu. Chiar și înainte de momentul despărțirii de țară și de limba natală, în paginile foarte controversatei *Schimbarea la față a României*, discursul centrat pe destinul mesianic al țării sale și pe identitatea națională marcată de fatalitate, resemnare și pasivitate, devine pătimaș, vulcanic, agresiv, dar, în fond, ca și în cazul lui Caragiale, izvorăște din aceeași dorință corectivă și dintr-un patriotism mai adânc: „N-a înțeles nimic din problema României acela pentru care ea nu e o obsesie dureroasă. [...] Nu este naționalist acela pe care nu-l chinuie până la halucinație faptul că noi, românii, n-am făcut până acum istorie, ci am așteptat să *ne facă istoria*, să ne dinamiteze un torent transcendent ființei noastre; nu este naționalist acel ce nu e frământat de limitarea fatală care închide România în cercul și fatalitatea culturilor mici, a acelor culturi care n-au curajul să se învârtă în jurul propriei lor axe; nu e naționalist acel care nu suferă infinit că România n-are misiunea istorică a unei culturi mari, imperialismul politic, megalomania inerentă și voința nesfârșită de putere caracteristice marilor națiuni, precum nu e naționalist acel ce nu dorește fanatic saltul transfigurator.”¹⁴

Fragmentul este edificator în privința unui tip de atitudine comun printre intelectualii români, conștienți și afectați până la complexare de marginalitatea culturii noastre, de

⁹ Apud. Șerban Cioculescu, *Caragialiana*, Editura Eminescu, București, 1977, p. 415.

¹⁰ *Idem*, p. 393.

¹¹ Din perspectivă imagologică, pentru poziția lui Caragiale, dar și Cioran, care frecvent recurge la exemplul francezilor sau al englezilor, utilă e concluzia studiului lui Gountier-Louis Fink, axat pe opoziția dintre francezi și germani, citat de Manfred Beller: „autostéréotypes et hétérostéréotypes obéissent plus ou moins automatiquement au principe des vases communicants. Tant que l'individu accepte le rôle qui lui est imposé et s'identifie au groupe et à ses valeurs, ses autostéréotypes sont positifs, tandis qu'il a tendance à se faire une image négative des autres, voire à les considérer comme ennemis. Par contre, s'il rejette les valeurs de son groupe ou se sent marginalisé, voire exclu, l'image qu'il se fait de son propre groupe, qui ne correspond pas nécessairement à son autoimage individuel, devient négatif, tandis que les hétérostéréotypes ont tendance à remonter et à devenir positifs, à servir de modèle.” (*Imagology: The Cultural Construction and Literary Representations of National Characters, A Critical Survey*, Ed. cit., p. 12)

¹² Eugen Simion, *Prefată, I.L. Caragiale și spiritul românesc*, la I.L., Caragiale, *Opere, I*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2011, p. V.

¹³ E. M., Cioran, *Schimbarea la față a României*, Humanitas, București, 1990, p. 40.

¹⁴ *Idem.*, p.43.

consecințele mai degrabă nefaste ale etnocentrismului. Perpetuarea acestei imagini a scriitorului român, timorat în fața marilor culturi europene, stingherit de sărăcia producției noastre literare și dornic de recunoașterea binemeritată printre străini, se poate deduce dintr-un text al unui alt autor român cu dublă identitate conferită de exil, text în care problema acestei reglări de conturi cu istoria se pune în mod neașteptat. Într-unul dintre *patch*-urile din care apare asamblată ingineria textuală experimentată de Matei Vișniec în *Neguțătorul de începuturi de roman*, centrală este inedita grevă prin tăcere a scriitorilor români, declanșată de valul de sinucideri ca reacție de protest extrem la o nedreptate de nesuportat: faptul că niciodată României nu i se acordase Premiul Nobel pentru literatură. Răspunzând parcă întrebării formulate în cadrul numeroaselor dezbateri de la sfârșitul secolului trecut de Sorin Alexandrescu – „Ce-ar fi dacă am încerca să gândim Europa în afara raportării noastre spasmodice la ea, în afara anxietăților și obsesiei unicității, sau devianței cazului românesc?”¹⁵ - naratorul din romanul lui Matei Vișniec imaginează un scenariu perfect plauzibil, în concordanță cu vanitatea și orgoliul ereditar al românilor: „Brusc, ca prin miracol, toate complexe culturale din codul genetic al scriitorilor români dispărură. Nimeni nu se mai simți responsabil că în decurs de o mie de ani de la venirea popoarelor migratoare până la formarea primelor voievodate, spațiul locuit de români nu produsese nici un text scris. Nici un scriitor nu se mai simți torturat de faptul că între prima universitate creată în Europa și cele apărute la jumătatea secolului al XIX-lea la Iași și București se intercalau dureros 500 de ani. Tăcerea de un an a scriitorilor români fu o veritabilă dializă culturală și istorică. Toate toxinele acumulate din cauza sentimentului că România intrase târziu în istorie și rămăsese marginalizată fură evacuate. Brusc, Occidentul dispăru, ca autoritate absolută, de pe radarul psihologic al creativității românești. Un uriaș sentiment colectiv de ușurare se născu la capătul perioadei de grevă: nimeni, dar absolut nimeni nu mai simți nevoia de a fi omologat întâi în Occident, pentru a fi apoi recunoscut la el acasă.”¹⁶ Vizionarismul acestui text îl plasează parcă la capătul „saltului transfigurator” cioranian, însă în registrul comic, de esență caragialiană, de replica moftangiilor săi – „Să-și vază de trebile ei Europa” – amintind fără echivoc prăbușirea în derizoriu a protestului sinucigașilor: „Brusc, sloganul «Un Nobel pentru România – acum!», fu abandonat în favoarea altuia: «Premiul Nobel, ni se rupe!»¹⁷

Aceeași suficiență și aroganță iresponsabilă este penalizată cu umor de Andrei Pleșu în colecția de editoriale sclipitoare și eseuri, adunate sub titlul sugestiv pentru balcanismul din care încă nu reușim să ne sustragem, *Comedii la porțile Orientului*. În *Descriptio Moldaviae*, textul care i-a adus și acuzația de trădător de neam, pe aceleași temeuri invocate în cazul lui Caragiale, respectiv, prezentarea unor stări de fapt care „riscă să ne strice obrazul”, aflat în postura de ghid prin România pentru câțiva prieteni turiști din America, naratorul se găsește dintr-o dată în postura ingrată de mesager al ostilității românești față de străinii percepuți ca în vremuri străvechi, drept „năvălitori”, „barbari” sau cu mult inferiori spiritualicește. În periplul printre mănăstirile moldovenești, pe care le considera puncte de interes cert pentru oaspeții săi dispuși să-și schimbe prejudecățile formate prin intermediul presei – „lucruri teribile despre orfani, despre handicapați și despre felurite întâmplări cu sânge, de la Dracula până la nou-născuții bolnavi de SIDA”¹⁸ - gazda ia notă cu vădită stânjeneală de perseverența în xenofobie și exagerată mândrie națională: „Am alergat deci spre alte mănăstiri, mai calde... Într-una din ele am fost omeniți de maica-econoamă cu sărățele, vin și cafele. Dar și cu un pic de conversație. «Au ei, acolo la ei, în America, mănăstiri ca ale noastre? Când s-a făcut mănăstirea noastră, ei

¹⁵Sorin Alexandrescu, *Identitate în ruptură*, Editura Univers, București, 2000, p. 36.

¹⁶Matei Vișniec, *Neguțătorul de începuturi de roman*, Cartea Românească, 2013, pp. 305-306.

¹⁷*Idem*, p. 254.

¹⁸ Andrei Pleșu, *Comedii la Porțile Orientului*, Humanitas, București, 2005, p. 29.

nici nu existau!» Mă cuprinde lașitatea: nu traduc. «Ce ne-a venit de la ei? Sectele!» Nu traduc. Amicii devin impacienți. Simt că au gresit cu ceva. Că așa englezi și olandezi cum sunt, nu au, ca americani, nici o scuză. Încerc să o îmblânzesc pe maica-econoamă. Invoc ospitalitatea noastră tradițională («Cât suntem încă pe pace, eu îți zic bine-ai venit!»), sugerez că nu se cade să oferi oaspetelui vin (și ce vin!) vorbindu-i în același timp despre cât e de nătâng și de păcătos. Pretind că nu e frumos și ortodox să ne lasăm cuprinși de slavă deșartă, să ne luăm drept buricul pământului și să ne batjocorim musafirul. Dar maica econoamă avea vocea sigură (și stridentă) a cuiva dăruit cu toate îndreptățirile. Ține, în același buzunar, cheile cămării și ale Raiului. E o bravă moldoveancă primitoare, o probă de «omenie» autohtonă, amestecată cu un dispreț vesel pentru tot restul umanității.¹⁹

Nu sunt mari diferențe între acest „dispreț vesel” al slujitoarei Domnului, pentru ceea ce îndeobște este privit cu admirație drept tărâm al făgăduinței și atitudinea comesenilor din povestirea *Negustor lipscan* din *Hanu-Ancuței*: „Apoi atuncea, dacă nu au toate astea [vin, pui la țâglă, miel fript tâlhărește și tăvălit în mujdei, sarmale, borș, crap la proțap] să rămână ei cu trenul lor și noi cu Țara Moldovei!”²⁰ Respingerea și condamnarea străinilor pe motiv că oricât de mari progrese ar fi înregistrat aceștia, nimic nu se compară cu ceea ce e specific românesc se înscrie în aceeași paradigmă a etnocentrismului păgubos și retrograd.

Revenind la fragmentul din *Descriptio Moldaviae*, trebuie să facem o precizare. Deși este subliniată în poziția intransigentă a demnei descendente din străvechiul neam moldovalah, această privire plină de trufie asupra tânărului continent nu este, de altfel, „un defect moral și intelectual” (Herder) specific românesc, ci redă, de fapt, o constantă a eurocentrismului. Printr-un raport de concordanță analogică, argumentul vechimii din răbufnirea măicuței patriote poate primi o replică matură într-un text imagotipic din registrul tragic, în imaginea opoziției dintre Europa și America revelată metaforic și demitizant în zguduitorul piesă de dureroasă actualitate *Despre Sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia*: „Spune-mi, tăticele, ce este Europa? Nu-i decât un morman de pietre vechi.[s.n.] Spune-mi, tăticele, ce este Irlanda? E o țară de pietre, o țară de pietre risipite pe orizontală. De pietre pur și simplu sau de pietre vechi? De pietre care nu-s bune la nimic. Dar există și pietre bune la ceva? Nu, toate pietrele-s la fel, adică nu-s bune la nimic. Spune-mi, tăticele, asta e o piatră veche? Nu, *asta e o bucată de ciment* [s.n.]. Dar o piatră veche, cum e? *O piatră veche e mult mai mare și e aproape neagră* [s.n.]...”²¹ Această imagine minimalizatoare - *decât un morman de pietre vechi* – și disprețuitoare - *pietre care nu-s bune la nimic* - a bătrânului continent, „leagăn al civilizației” perceput acum prin prisma postmodernă a inutilității, se profilează prin opoziție cu imaginea impozanților *skyscraper*-ide beton din tânăra și înfloritoare America, Noua Lume care și-a deschis porțile pentru toți visătorii dezrădăcinați, în căutarea unui tărâm al prosperității dar și al toleranței. Reprivită cu ochi de adult, imaginea simplistă, copilărească, nealterată de povara sensurilor îngropate în adâncul cuvintelor, se înnegurează și dobândește o profunzime care înspăimântă, pentru că se transformă într-o proiecție fulgerătoare a propriului trecut și a istoriei, revelată ca vast cimitir pe verticala timpului: „Asta a fost de altfel prima imagine pe care mi-am făcut-o despre Europa: un munte uriaș de pietre, un fel de iceberg din pietre, care se scufundă încet de partea cealaltă a oceanului. [...] Cred că din pricina acestei imagini am plecat în Bosnia. Acum când mi s-a propus să ajut echipele de specialiști la deschiderea gropilor comune, am văzut imediat în fața mea imaginea bunicului dezgropându-și pietrele. În familia McNoil suntem cu toții niște dezgropători

¹⁹ *Idem*, pp. 31-32.

²⁰ Mihail Sadoveanu, *Hanu-Ancuței, Țara de dincolo de negură*, Editura Agora, București, 2005, p. 68.

²¹ Matei Vișniec, *Despre Sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia*, Editura LiterNet, 2002, p. 36.

înnăscuți. Numai că eu, trebuia să dezgrop cadavre.”²² Fragmentul esențializează problematica dramei, și anume Absurdul derivat din etnocentrism, atrocitățile justificate de înțelegerea apartenenței la o grupare etnică drept necesitate de anihilare a Celuilalt. De la acel tip de desconsiderare și dispreț „vesel”, la ura fatală naționalist extremistă, distanța s-a dovedit deja, din nefericire, prea mică.

Piesa lui Matei Vișniec ne ajută să completăm albumul de ilustrații textuale ale românilor, cu imaginea acestora surprinsă în stereotipuri de către străini. Circumscrierea acestora în cercul mai larg al balcanismului și apoi transgresarea acestor granițe prin exemplificările din spațiul transoceanic este foarte importantă pentru înțelegerea mecanismului specific uman de raportare la alteritate. Formate prin extrapolarea detaliilor în generalizări și transformarea unei singure caracteristici în esența națiunii²³, stereotipurile nasc, inevitabil, prejudecăți, la rândul lor generatoare de conflicte ireconciliabile. Poate că cea mai bogată și edificatoare colecție a prejudecăților etnice și rasiale care se perpetuează din generație în generație în toate spațiile culturale este cea dramatizată în piesa menționată de personajele-victime ale agresivității șoviniste: „Când bea un pahar, în omul din Balcani se trezește sensul istoriei. În cârciumile jalnice unde trage la măsă, că e la Zagreb, la Belgrad, la Tirana, la Atena, la București, la Sofia, la Ljubliana sau la Skopje, omul balcanic devine brusc internaționalist și generos în dragostea pentru aproapele său. Astfel că judecă lumea prin filosofia lui **dar**. **Dar** este cuvântul cheie al spiritualității balcanice, este oglinda gândirii, este pragul dincolo de care discursul plat se naripează în dialectică nuanțată.”²⁴ Albanezii, sârbii, macedonenii, ungurii etc. sunt astfel reduși ca etnicitate la câteva însușiri care le definesc identitatea, marcându-le unicitatea în opoziție cu a celorlați. Adversativul „dar” separă în cadrul caracterizărilor făcute Celuilalt clișeele comportamentale pozitive, de cele negative, care atârnă mult mai greu în cazul fiecărei grupări etnice în parte, justificând prevalența atitudinii ostile camuflate destul de străveziu de masca toleranței. Același joc pentru a reprezenta „admirația” și rezervele față de români:

Kate (joacă plectiseala): Îmi plac românii...

Dorra: Sunt singurul popor latin din regiune, i-ai auzit vorbind, a-i zice că e franceza, iar între cele două războaie, știi cum era numit Bucureștiul? Era numit „Micul Paris”, imi plac românii, în plus sunt numeroși, iar româncele, să înnebunești nu alta ce succes au curvele românce în Turcia, chiar și ale noastre au început să învețe românește ca să se poată da drept românce la Istanbul, zău, îmi plac românii...

Kate: Dar...

Dorra: ...dar sunt puțin cam prea fataliști, totuși se dau după cum bate vântul, mereu de partea învingătorilor, și chiar limba lor e împănată de cuvinte slave, și în plus ei zic că nu sunt balcanici, că Balcanii se opresc la Dunăre, nimeni nu e însă mai balcanic decât românul, te asigur...²⁵

În delirul etichetărilor laconice și sentențioase, din această *mise en abyme* dramatică a resorturilor care dezlănțuie confruntările interetnice, românilor li se atribuie acele caracteristici psihologice, lingvistice și comportamentale impuse și datorită unor studii filosofice și filologice de mare impact, precum *Dimensiunea românească a existenței*, de M. Vulcănescu, sau *Dinspre Sud-Est* de Mircea Muthu, deși, în privința „balcanismului”, percepția este evident cea peiorativă și incorectă, subliniată în studiul *Balcanismul – un concept confuz, deci atractiv* de Eugen Negrici, care demonstrează că termenul a fost promovat de occidentalii care au pasat în

²² Matei Vișniec, *Despre Sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia*, Editura LiterNet, 2002, p. 37.

²³ Manfred Beller, *op.cit.*, p. 8.

²⁴ Matei Vișniec, *Despre Sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia*, *Ed.cit.*, p.49.

²⁵ Matei Vișniec, *Despre Sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia*, *Ed. cit.*, p.59.

această zonă toate metehnele lor și pe cele ale Orientului: „lichelismul, promiscuitatea, mahalagismul, țigănia, *pigrita orientalis foetida*. Până și trăsăturile binecunoscute ale meridionalilor dintotdeauna (sentimentalismul, familiaritatea, intemperanța plebee, volubilitatea, spiritul împăciuitor etc.) sunt trecute în contul spiritului balcanic. Ele accentuează confuzia, sporesc complexitatea, deci vitalitatea unei noțiuni greșite chiar în temeiul ei.”²⁶

Nu întâmplător, așadar, titlul ales de Andrei Pleșu pentru colecția de „momente” care surprind „carnavalul” social și politic postdecembrist, *Comedii la porțile Orientului*, face aluzie la poziția geopolitică și culturală de punte între civilizații, care pare că ne marchează încă identitatea. Câteva dintre clișeele care abundă la sfârșitul secolului trecut în discursul despre români au fost menționate în treacăt în relatarea din *Descriptio Moldaviae*, cu mențiunea că au fost create și propagate de presa internațională interesată mai ales de aspectele sordide, senzaționale dintr-o țară „balcanică”, proaspăt ieșită din comunism, care avea pretenția aderării la NATO și UE. În ciuda incidentelor de felul celui amintit în episodul pelerinajului turistic pe la mănăstirile moldovenești, vizitatorii străini, ne asigură autorul, au rămas cu o impresie foarte bună și au recunoscut lipsa de fundament a ideilor preconceptuate pe care le asimilasera înainte de călătoria în România. Convinși că trebuie să descindă într-o țară barbară de la „capătul lumii”, unde ar putea avea nevoie de „apă potabilă, medicație antiholeră și cojocel antiglont”, „amicii” americani au fost surprinși să descopere „locuri minunate, oameni pitorești, vinuri eficiente” într-o Românie cosmopolită, în care nenumărate mărci ale civilizației globalizate le-au dat sentimentul de familiaritate liniștitor. Entuziasmul exclamațiilor - „Stai, domnule, nu e chiar așa!” Ba chiar putem pentru ca să spunem că e cu totul altfel. Ce dealuri! Ce mănăstiri! Ce plachie! Uite bănci, uite Coca-Cola, uite Mercedesuri! - contrazice categoric imaginea dezolantă și neatractivă formată prin intermediul comunicării „spectrale”²⁷, impersonale, mediatizate.

Este incontestabil faptul că în ultimii ani, însă, cele mai viabile imagini ale popoarelor, în general, sunt cele promovate în aceste tipuri de discurs mediatic. Explozia massmedia și toate fenomenele asociate globalizării favorizează diseminarea rapidă, mai mult sau mai puțin responsabilă, a unor adevăruri parțiale, investite cu grade mari de generalitate și cu putere persuasivă și perlocuționară majoră. Imaginea românilor în presa străină comprimă vechi prejudecăți și adăunează altele noi, provocate de evenimente importante din țară sau de fapte puse pe seama emigranților români. Reducțiile la acele trăsături de caracter văzute ca ereditare sau echivalările cu personalități sau făptași notorii, prejudiciează imaginea noastră ca entitate și adevărul individual. Absurdul acestor automate asocieri mentale a românilor cu numele devenite simboluri, sau cu fapte săvârșite de persoane de naționalitate română este evident: așa cum nu toți românii sunt sportivi de nota zece ca Nadia Comăneci sau Gheorghe Hagi, nici vampiri, criminali, hoți sau cerșetori nu sunt. Conștientizarea relativității acestor hetero-imagini din discursurile etnotipice ar fi pasul către o veritabilă cunoaștere și validare a celorlalți.

Caleidoscopul se poate roti încă pentru a dezvălui alte și alte imagini. Câte priviri, atâtea imagini. Și tot atâtea iluzii, pentru că lentilele sale nu măresc pentru o cunoaștere în profunzime, ci pentru a fascina, prin jocul multiplelor perspective. Profilul românilor în acest carusel al imaginilor se conturează astfel fulgurent, iar monitorul emoțiilor înregistrează un spectru larg de atitudini corelate, gravitând între mândrie și prejudecată.

²⁶ Eugen Negrici, *Iluziile literaturii române*, Cartea Românească, București, 2008, p. 196.

²⁷ Marc Guillaume, *op. cit.*, p. 23.

BIBLIOGRAPHY

1. Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Editura Univers, București, 2000.
2. Baudrillard, J., Guillaume, M., *Figuri ale alterității*, Editura Paralela 45, Pitești, 2005.
3. Caragiale, I.L., *Opere, I*, Academia Română, Fundația Națională pentru Știință și Artă, București, 2011.
4. Cioran, E. M., *Schimbarea la față a României*, Humanitas, București, 1990.
5. Davidescu, N. *Caragiale cel din urmă ocupant fanariot, sau inaderența lui la spiritual românesc*, în "Cuvântul liber", 3 august 1935.
6. Gogea, Vasile, *Oftalmoftologia sau ochelarii lui Nenea Iancu*, Editura "Grinta", Cluj-Napoca, 2002.
7. Ilie, Loredana, *Great Romanian "Non-Patriots"*, în Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiesti, vol. LX, No. 2A/2008, pp. 115- 124.
8. Ionescu, Arleen, *Globalizing Mentalities in 21st Century Romania*, în Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiesti, vol. LXIII, No 3/2010 , pp. 239-248.
9. Jandt, Fred E., *Introduction to Intercultural Communication. Identities in a Global Community*, Sage publications, Thousand Oaks, California, 2007.
10. *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representations of National Characters, A Critical Survey*, edited by Manfred Beller, Joep Leerssen, Rodopi, Amsterdam- New york, 2007.
11. Negrici, Eugen, *Iluziile literaturii române*, Cartea Românească, București, 2008.
12. Pleșu, Andrei, *Comedii la Porțile Orientului*, Humanitas, București, 2005.
13. Sadoveanu, Mihail, *Hanu-Ancuței, Țara de dincolo de negură*, Editura Agora, București, 2005
14. Vișniec, Matei, *Despre Sexul femeii – câmp de luptă în războiul din Bosnia*, Editura LiterNet, 2002.
15. Vișniec, Matei, *Neguțătorul de începuturi de roman*, Cartea Românească, 2013.